

VOGELGRIEP SLAAT HARD TOE IN HET MOLSBROEK

In april en mei 2023 zijn ruim 750 vogels aan de vogelgriep gestorven in en rond het natuurreserveaat Groot Molsbroek in Lokeren, de overgrote meerderheid (740) kokmeeuwen uit de jaarlijkse broedkolonie in het gebied. Naar schatting 20 tot 30% van de broedpopulatie kokmeeuwen is er gestorven, maar de impact is nog groter omdat het broedsucces dit jaar dan ook zeer slecht was. Gelukkig bleef de impact bij andere soorten beperkt, hoewel er ook drie zeldzame geoorde futen als slachtoffer werden gevonden. Hoewel de massale sterfte sinds eind mei gestopt lijkt te zijn, blijft het (ook in de komende jaren) opletten. Voor wandelaars en fietsers die het gebied bezoeken, blijft het belangrijk om geen dode of zieke vogels aan te raken en – zoals steeds verplicht – honden aan de leiband te houden.

Bij vogels komen zowel laag- als hoog-pathogene types van vogelgriep voor. Het hoog-pathogene H5N1-type zou in 1996 in China ontstaan zijn op een ganzenboerderij. Vanaf dan heerste het in verschillende Oost-Aziatische kippenkwekerijen. Door een slechte beheersing verspreide het zich (door menselijk toedoen) eerst over verschillende lokale kwekerijen, maar later vond het een uitweg naar wilde vogels. Via trekvogels verspreide het zich naar Siberië en kwam het met trekvogels, aanvankelijk overwegend ganzen en eenden en vooral 's winters, in Europa terecht. Het virus overleeft immers het best en het langst in een koel en vochtig klimaat. Vogelgriep wordt uitgescheiden via speeksel, snot en uitwerpselen en is zeer besmettelijk bij vogels. Het virus kan ook gedurende vrij lange tijd stabiel blijven in water bij een temperatuur tot ongeveer 20°C. Sommige van de in het wild levende watervogelsoorten worden beschouwd als reservoires (ze dragen het virus, maar worden niet echt ziek), terwijl andere ernstige symptomen vertonen en een zeer hoog sterftepercentage hebben. Roofvogels en zoogdieren (bv. vossen) die vogels eten, kunnen ook besmet raken en sterven.

In voorgaande jaren vertoonden vogelgriepuitbraken seizoensinvloeden in NW-Europa. Hierbij nam het aantal gevallen in oktober toe en werd er jaar-

lijks een piek bereikt in februari. De uitbraak in 2022 week voor het eerst in de geschiedenis af van dit patroon, en de piek van de uitbraak viel samen met het broedseizoen, wat leidde tot massale sterfte bij diverse soorten kolonievogels zoals meeuwen en sterns zoals de grote stern en de visdief (bv. in Zeebrugge, en in Nederland). In het geval van de grote stern is in 2022 naar schatting 60-70% van de Nederlandse broedpopulatie in enkele weken tijd gestorven aan de gevolgen van vogelgriep. In sommige kolonies waar de dode vogels niet regelmatig werden verwijderd, was de sterfte quasi 100% van de volwassen vogels. Het herstel van de broedpopulaties zal voor bepaalde soorten wellicht lang duren.

In de winter 2022-2023 werden ook in Vlaanderen weer veel H5N1 vogelgriepslachtoffers aangetroffen (meest recente gegevens en kaart op de FAVV website). Dit was in Oost-Vlaanderen bijvoorbeeld het geval aan de Nieuwdonk en het Donkmeer in Berlare, vooral onder kokmeeuwen die tijdens de winter daar elke avond een grote slaapplek van gemiddeld 15.000 vogels vormen. En Berlare ligt niet ver van Lokeren...

dode kokmeeuwen

Broedkolonie kokmeeuw in het Molsbroek

In het natuurreservaat Groot Molsbroek in Lokeren is er elk jaar een broedkolonie van kokmeeuwen, die een belangrijk aandeel vormt (ca. 10%) van de Vlaamse populatie. Gemiddeld zijn er ongeveer 1.300 broedkoppels. De vogels zitten dan dicht opeen in de moerasvlakte van het gebied. Nadat er rond 12 april 2023 een verdacht aantal dode en zieke kokmeeuwen was vastgesteld vanaf de wandeldijk rond het reservaat, werd er beslist om vanaf 14 april de dode en zieke vogels te verwijderen. Medewerkers van vzw Durme moesten met enkele kajaks en uiteraard de nodige persoonlijke bescherming de moerasvlakte in om deze actie te ondernemen. Het FAVV bevestigde al snel dat de doodsoorzaak het voor vogels zeer dodelijke H5N1 type vogelgriep betrof. Het is dan belangrijk om waar mogelijk dode vogels snel weg te halen om te proberen verdere besmetting in te perken, maar dit is in een moerasvlakte niet gemakkelijk. De verwijder-acties werden er doorgaans twee keer per week uitgevoerd. Hierbij zijn telkens tientallen dode en zieke vogels vastgesteld, met een maximum van 97 dode kokmeeuwen op 5 mei. Een deel van de dode kokmeeuwen werd ook aange troffen op een dak van een nabijgelegen bedrijf waar de meeuwen soms rusten. In totaal werd eind mei afgesloten op ruim 740 kokmeeuwen, alsook ten minste 2 zwartkopmeeuwen, 3 geoorde futen, enkele eenden, een meerkoet en een zwarte kraai, en mogelijk ook een blauwe reiger (niet getest op vogelgriep). Naar schatting 20 tot 30% van de broedpopulatie kokmeeuwen (afhankelijk van hoeveel onvolwassen niet-broedende vogels men meet) zijn gesneuveld door de vogelgriep, een zeer significante impact op de populatie. En die impact is nog groter omdat het broedsucces van de overblijvende vogels dit jaar dan ook zeer slecht was, bijvoorbeeld omdat één van de oudervogels was

gestorven of gewoon omdat ook de jongen aan vogelgriep stierven. Een deel van de overlevende volwassen vogels lijkt ook sneller te zijn vertrokken uit het gebied, want het was al eind mei akelig stil in de moerasvlakte.

Zoals zeer snel begonnen in april, eindigde de sterfte bij de kokmeeuwen ook relatief snel in de tweede helft van mei. Door de hogere begroeiing was het toen wel niet meer mogelijk om te zien wat er zich op de broedeilandjes in de moerasvlakte afspeelde, waardoor het aantal dode vogels wellicht een onderschatting is. Maar de piek was duidelijk voorbij omdat er ook op het open water geen dode vogels meer werden vastgesteld.

Een extra bedanking gaat naar de terreinploeg van vzw Durme voor het opruimen van kadavers in de moerasvlakte. Het Opvangcentrum 'Wilde Dieren in Nood' (VOC Brasschaat-Kapellen) haalde ook twee keer kadavers op om door te sturen voor analyse bij het FAVV. De stad Lokeren bracht de regelmatige ophaling van kadavers in orde voor vernietiging bij Rendac. Stad Lokeren zorgde ook voor extra beschermingskledij (handschoenen, mondmaskers, beschermingspakken) om de vogels te verzamelen.

Ook andere broedkolonies in Vlaanderen

Sinds eind april zijn er ook al verschillende honderden dode kokmeeuwen en tientallen zwartkopmeeuwen dood aangetroffen door de vogelgriep in en rond de Waaslandhaven. In dit gebied zitten ongeveer 5.000 paar kokmeeuw en 1.000 paar zwartkopmeeuw, telkens bijna de helft van de volledige Vlaamse populatie. Ook begin juni werden daar nog slachtoffers geruimd. Het is voorlopig onduidelijk wat de uiteindelijke impact daar zal zijn. In een kleinere kolonie van ongeveer 250 broedkop-

AAN TAFEL IN DE FONDATIE

Eind mei werd in de **Fondatie van Boudelo (Sinaai, St-Niklaas)** een **wildakker of fauna-akker van meer dan 1 hectare ingezaaid**. Dit perceel zal het komende (half)jaar voedsel voorzien voor zowel tal van insecten (dagvlinders, hommels en wilde bijen) als voor heel wat zaad etende vogels. Het jaar nadien zal de fauna-akker de kans krijgen om door te groeien en zo de bloei en de dekking van het mengsel te verlengen. Op die manier ontstaat er extra structuur en krijgen vroegbloeiende planten nog een kans. Ondertussen zal het perceel spontaan kunnen verbossen en de reeds aangrenzende bossen in het natuurgebied versterken.

Door het – echter welgekomen - zeer natte voorjaar, was dit perceel moeilijk bewerkbaar en kon pas eind mei geploegd en gezaaid worden. Ondanks de uiterst droge periode die erop volgde, kiemde het zaad snel en kon de groei beginnen.

Er werd geopteerd voor een combinatie van een akker-vogelmengsel en een Tübingermengsel. Het akkervogelmengsel bestaat uit haver, gerst, tarwe, huttentut, bernagie, boekweit, zonnebloem en vlas. Via hun zaad zullen zij in de wintermaanden voedsel ter beschikking stellen voor heel wat vogels. Op hun beurt kunnen insecten zich te goed doen aan het Tübingermengsel met o.a. bladrammenas, gele mosterd, phacelia, koriander, goudsbloem, groot kaasjeskruid, juffertje-in-'t-groen, korenbloem en dille. Fauna-akkers bieden trouwens niet alleen voedsel in barre tijden, maar ook rust en dekking voor o.a. haas of verschillende soorten muizen die in de omgeving in mooie aantallen voorkomen.

Het perceel werd samen met een aantal andere percelen aangekocht als akkerland, werd nadien tijdelijk ingezaaid als grasland. D.m.v. een aangepast maai-beheer werden aanwezige voedingsstoffen (in beperkte mate) uit de bodem gehaald. Een groot deel van deze percelen (3,6 ha) zal een toekomstige bestemming als bos krijgen, een ander deel (1,5 ha) zal zich verder kunnen ontwikkelen tot een vochtige moerasspirearuigte.

Fondatie wildakker

pels kokmeeuw in Lier, is in april en mei ten minste de helft van de populatie gestorven, inclusief veel jongen. Hoopgevend is wel dat er in de broedkolonies van sterns en grote meeuwen in Zeebrugge (voorlopig) geen massale sterfte is vastgesteld (situatie midden juni).

Impact op andere soorten (relatief) beperkt

Gelukkig bleef de impact op andere soorten in het Molsbroek beperkt, hoewel de vondst van 3 dode geoorde futen ook onrustwekkend was, want dit is een vrij zeldzame broedvogel in Vlaanderen waarvan zoals bij de kokmeeuw ook ongeveer 10% in het Molsbroek tot broeden komt. Later in mei werden gelukkig toch ten minste enkele geoorde futen met jongen gezien.

Voor de ondertussen bekende otter die al sinds eind 2019 in de regio zit, was het ook even spannend. In de afgelopen jaren zijn in Europa al meer otters gestorven aan vogelgriep, en in mei bleek de otter ook weer regelmatig in het Molsbroek te vertoeven. Gelukkig kon hij ook nog tot zeker begin juni op cameraval worden vastgesteld, wat voorlopig geruststellend is. De impact op andere roofdieren in het gebied, zoals de vos, is onduidelijk, maar mogelijk ook voorlopig beperkt.

Maar voor roofvogels blijft vogelgriep een groot risico. In Vlaanderen zijn dit jaar al ruim honderd dode slechtvalken gevonden die gestorven zijn aan vogelgriep. Dat komt doordat slechtvalken jagen op verzwakte (en dus vaak besmette) vogels. Het gaat om een behoorlijk aandeel van de Vlaamse populatie, maar door het succes van de voorbije jaren kan de populatie hopelijk wel tegen een stootje.

tekst en foto's Joris Everaert

